

Використані джерела

- Богданець-Білоskalенко, Н. (2014). Проблема формування особистості у змісті підручників з читання для початкової школи (50-ті роки XIX ст.— 50-ті роки XX ст.): монографія. Київ: Славутич-Дельфін.
- Криган, С., Сергійчук, Ю. (2019). Українська мова та читання: підручник для 2 класу з навчанням угорською мовою закладів загальної середньої освіти. Чернівці: Букрек, Частина 2.— 79 с.
- Наказ Міністерства освіти і науки України від 31.10.2018 № 1183 «Про затвердження Інструктивно-методичних матеріалів для проведення експертами експертиз електронних версій проєктів підручників». <https://imzo.gov.ua/2018/11/03/nakaz-mon-vid-31-10-2018-1183-zatverdzhenniainstruktyvnometodychnykh-materialiv-dlia-provedennia-ekspert>.
- Топузов, О.М. (ред.). (2019). Проблеми сучасного підручника: збірник наукових праць. Київ: Педагогічна думка, 22.

МІЖГАЛУЗЕВА ІНТЕГРАЦІЯ В КУРСІ «ДОСЛІДЖУЄМО ІСТОРІЮ ТА СУСПІЛЬСТВО» (НА ПРИКЛАДІ ПИТАНЬ СТАЛОГО РОЗВИТКУ)

Серова Галина,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна

✉ galina_serova@ukr.net

Сталий розвиток, як модель людського розвитку, передбачає значні зрушення в екологічній, економічній та соціальній сферах життя суспільства і є вкрай важливим для існування людства. Формування в учнів знань, умінь і ставлень щодо сталого розвитку визначено Державним стандартом базової середньої освіти, насамперед у формуванні екологічної, соціальної та громадянської, інноваційної і культурної компетентностей (Державний стандарт, 2020).

Міждисциплінарний характер концепції для сталого розвитку, що розвивається на перетині природничих, соціально-гуманітарних, економічних та інших наук, передбачає створення у шкільній освіті зв'язаного, цілісного контенту засобами різних предметів. Очевидно, що розв'язання цього завдання у навчанні історії та громадянсько-освітній освіті можливе лише на міжпредметній основі у процесі інтегрованого навчання. Міжпредметна інтеграція, яка може бути внутрішньогалузева та міжгалузева, вимагає вивчення програмного матеріалу з урахуванням змісту різних навчальних предметів і галузей знань (Пометун, Гупан, 2022, с. 126).

Конкретні результати навчання учнів 5–6 класу в контексті сталого розвитку полягають у спроможності виявляти чинники, що впливають на заняття людей, спосіб

ведення господарства, соціальний устрій, як от клімат, географічне розташування, доступ до природних ресурсів; пояснювати з допомогою вчителя виклики, які стоять перед людиною, суспільством у різних природних середовищах; наводити приклади взаємодії людини і природи, впливу діяльності людини на навколишнє середовище в часі і просторі (Державний стандарт, 2020, Додаток 18).

Визначені положення реалізовані в інтегрованому курсі «Досліджуємо історію та суспільство» для 5–6 класу закладів загальної середньої освіти (модельна навчальна програма, 2021). Розроблені відповідно до програми підручники для 5 класу (Пометун, Малієнко, Ремех, 2022) і 6 класу (Пометун, Ремех, 2023) створено на одних і тих самих методичних засадах.

Змістовий компонент курсу містить інформацію щодо сталого розвитку з різних освітніх галузей: соціальної і здоров'язбережувальної (наприклад, наслідки впливу людини на довкілля); природничої (наприклад, взаємодія людини і природи на різних історичних етапах); технологічної (наприклад, винаходи в галузі техніки в різні історичні періоди, розвиток науки) тощо. Така структура і зміст курсу забезпечують можливість опанування учнями міжпредметними категоріями та поняттями щодо взаємозалежності розвитку суспільства, господарства, діяльності людини і стану довкілля (Таблиці 1, 2).

Таблиця 1

**Потенціал курсу «Досліджуємо історію і суспільство»
5-го класу в опануванні учнями питаннями
сталого розвитку за Державним стандартом базової середньої освіти**

Тематичний блок/розділ курсу	§ підручника	Очікувані результати навчання
Розділ 1. Історичний час і простір	§ 4. Як пов'язані історія і простір	Виявляє взаємозв'язок людини і природи та вплив діяльності людини на навколишнє середовище
Розділ 4. Історія навколо нас	§ 20. Навіщо людина господарює і заробляє гроші	Розрізняє природні, економічні, соціальні, технологічні та культурні зміни та наводить приклади їх впливу на життя людини і суспільства в минулому і теперішньому Пояснює, як господарське життя людини і суспільства залежить від природних змін, науково-технічних винаходів, соціальних обставин Добирає приклади, які розкривають поняття/терміни, що використовуються в межах теми

		<p>Виявляє чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства</p> <p>Використовує в поясненнях інформацію з різних джерел, зокрема, тексти та відеоматеріали, усні історичні свідчення, музейні експозиції, власні спостереження</p> <p>Формулює запитання щодо впливу господарювання на життя суспільства, окремих груп людей</p>
	<p>§ 21. Як змінювалися село і місто від минулого до тепер</p>	<p>Розрізняє природні, економічні, соціальні, технологічні та культурні зміни та наводить приклади їх впливу на життя людини і суспільства в минулому і теперішньому</p> <p>Пояснює, як життя людини і суспільства у місті і селі залежить від природних змін, науково-технічних винаходів, соціальних обставин</p>

Таблиця 2

**Потенціал курсу «Досліджуємо історію і суспільство»
6-го класу в опануванні учнями питаннями
сталого розвитку за Державним стандартом базової середньої освіти**

Тематичний блок/ розділ курсу	§ підручника	Очікувані результати навчання
Розділ 1. Життя людей у первісні часи	<p>Практичне заняття: Як і коли на земній кулі з'явилися прадавні люди</p>	<p>Виявляє чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій (клімат, географічне розташування, доступ до природних ресурсів)</p>
	<p>§ 3. Як первісна людина господарювала</p>	<p>Визначає основні риси способу життя первісної людини та чинники, що на нього впливали</p>

Розділ 2. Цивілізації Давнього Сходу	§ 8. Як розвивалось господарство стародавнього Єгипту	Розрізняє природні, економічні та соціальні зміни в єгипетській цивілізації та наводить приклади впливу цих змін на життя людини і суспільства в минулому і теперішньому
	§ 10. Як Вавилон став столицею могутнього царства	Розрізняє природні, економічні та соціальні зміни в єгипетській цивілізації та наводить приклади впливу цих змін на життя людини і суспільства в минулому і теперішньому
	§ 11. Які були особливості розвитку Фінікійської цивілізації	Розрізняє природні, економічні та соціальні зміни в фінікійській цивілізації та наводить приклади впливу цих змін на життя людини і суспільства в минулому і теперішньому
	§ 12. Як жили й працювали мешканці Стародавнього Китаю	Розрізняє природні, економічні та соціальні зміни у Стародавньому Китаї та наводить приклади впливу цих змін на життя людини і суспільства в минулому і теперішньому
	§ 13. Що відомо про Стародавню Індію	Розрізняє природні, економічні та соціальні зміни у Стародавньому Індії та наводить приклади впливу цих змін на життя людини і суспільства в минулому і теперішньому
Розділ 3. Антична грецька цивілізація та її сусіди	§ 17. Якими були природа й населення Стародавньої Греції	Виявляє чинники, що впливали на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій (клімат, географічне розташування, доступ до природних ресурсів) на Балканському півострові
	Практичне заняття: Що можна дізнатися про давньогрецьке суспільство з поем Гомера	Пояснює, як впливали на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій клімат та географічне розташування
	§ 22–23. Які народи сусідили з греками на території сучасної України в I тис. до н.е.	Пояснює, як впливали на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій клімат та географічне розташування

Розділ 4. Стародавній Рим та його сусіди	§ 31. Що відомо про заселення і розвиток Італії в I тис. до н.е.	Виявляє чинники (клімат, географічне розташування, доступ до природних ресурсів), що вплинули на заняття і світогляд людей, організацію влади і соціальний устрій
	§ 42–43. Що відомо про господарське та суспільне життя і духовний світ давніх слов'ян	Виявляє чинники (клімат, географічне розташування, доступ до природних ресурсів), що вплинули на заняття і світогляд людей, організацію влади і соціальний устрій
Розділ 5. Людина в природі, суспільстві, громаді, державі	§ 44–45. Як співіснують людина і природи від минулого дотепер	Пояснює зв'язок людини і природи та його значення Наводить приклади перетворення людиною природи в минулому і теперішньому Наводить приклади впливу діяльності людини на навколишнє середовище в часі і просторі, взаємодії людини та природи Визначає наслідки впливу людини на довкілля у минулому і сьогодні Критично осмислює ризики, пов'язані із шкодою для навколишнього середовища Розповідає про цілі сталого розвитку Обговорює те, як громадяни та уряди можуть сприяти сталому розвитку
	Практичне заняття: Чого потребує сталий розвиток від кожної людини	Критично осмислює ризики, пов'язані із шкодою для навколишнього середовища Обговорює те, як громадяни можуть сприяти сталому розвитку Діє для збереження навколишнього середовища

Як бачимо, у програмі та підручнику матеріал щодо сталого розвитку поданий послідовно із поступовим збагаченням та ускладненням. Розроблений зміст і методичний апарат інтегрованого курсу «Досліджуємо історію і суспільство» для 5-го і 6-го класів забезпечують опрацювання здобувачами освіти і вчителем тематики сталого розвитку і досягнення очікуваних результатів навчання відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти на основі поєднання знаннєвого, смислового й діяльнісного компонентів.

Використані джерела

Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року.
https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/

- Пометун, О. та ін. (2022). Модельна навчальна програма «Досліджуємо історію і суспільство 5–6 кл. (інтегрований курс)». <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Hromad.ta.istor.osv.hal/Doslidzhuyemo.istoriyu.susp.5-6-kl.intehr.kurs.Pometun.ta.in.14.07.pdf>
- Пометун, О., Гупан, Н. (2022). Методологія створення інтегрованого курсу з історії та громадянської освіти для 5-го класу. Проблеми сучасного підручника, (28), 115–132. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2022-28-115-132>
- Пометун, О., Малієнко, Ю., Ремех, Т. (2022). Досліджуємо історію і суспільство. Підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Видавничий дім «Освіта». https://pidruchnyk.com.ua/1675-_doslid_istoriyi_pometun.html
- Пометун, О., Ремех, Т. (2023). Досліджуємо історію і суспільство. Підручник інтегрованого курсу для 6 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Видавничий дім «Освіта». <https://pidruchnyk.com.ua/2608-istoriia-6-klas-pometun-2023.html>

КОЛО ПІДЛІТКОВОГО ЧИТАННЯ (ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА)

Снегірєва Валентина,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
відділу навчання мов національних меншин та зарубіжної літератури
Інститут педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна

Поняття «коло читання» нерозривно пов'язане з поняттями «прецедентні тексти» та «культурна грамотність». Саме коло читання значною мірою характеризує рівень культурної грамотності людини. Наявність асоціацій у лексиконі сучасної людини, пов'язаних з образами, іменами, що транслюються класичними текстами художньої літератури, з фактами життя та творчості письменників, зумовлює можливість вільно та природно почуватися у культурному просторі, наприклад, у просторі ЗМІ і соцмереж, де активно використовуються прецедентні літературні феномени.

У коло читання входять класичні вітчизняні та світові хрестоматійні твори, тексти сучасної літератури. Художні тексти, що вивчаються у школі, становлять основу фонових знань людини. Звідси постає актуальність і важливість формування кола читання школярів.

Змістовий компонент нового курсу «Зарубіжна література» в 7–9 класах (Снегірєва та ін., 2023, с. 3–6) дібрано з урахуванням вікової психології підлітків, їхніх читацьких інтересів і особливостей сприйняття художнього тексту та структуровано на основі жанрового (7 клас), поєднання історико-хронологічного та проблемно-тематичного принципів (8–9 класи).

У доборі художніх текстів ураховано вікові психологічні особливості 12–15-річних підлітків, їх запити та виклики з боку соціуму: поява значних суб'єктивних труднощів і переживань, пов'язаних зі стрімким психофізіологічним розвитком; потреба в спілку-